

ORIGINAL ARTICLE / ORJİNAL MAKALE

Üniversite Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanımı Konusunda Bilgi ve Davranışlarının Belirlenmesi

Determination of Knowledge and Behaviors of Student of University About Rational Drug Use

Tuğba Solmaz¹

Tuba Yılmaz Bulut²

Esra Saraçoğlu³

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Tokat, Türkiye

² Öğ.Gör. Dr., Halk Sağlığı Hemşireliği, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kocaeli, Türkiye

³ Dr. Hemşire, Samsun Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Samsun, Türkiye

Geliş: 11.07.2023, **Kabul:** 18.06.2025

Öz

Giriş: İlaçların akılcı kullanılması toplum sağlığı açısından önemlidir.

Amaç: Üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı konusunda bilgi ve davranışlarını belirlemek amaçlanmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı-kesitsel türdeki araştırma, Mart-Nisan 2023 tarihleri arasında bir üniversitenin sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda yürütüldü. Araştırmanın örneklemini çalışmaya katılmayı kabul eden 400 öğrenci oluşturdu. Veriler Kişisel Bilgi Formu ve Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği ile çevrim içi olarak toplandı. Verilerin analizinde sayı, yüzde, Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanıldı.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 20.74 ± 2.89 olup %81.8'i kadındı. %93'ünün kronik bir hastalığının olmadığı ve %47'sinin soğuk algınlığı-grip durumunda ilaç kullandığı belirlendi. Katılımcıların Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği puan ortalaması 36.54 ± 4.90 'dır. Kadınların akılcı ilaç kullanımı konusundaki bilgi düzeyleri erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulundu ($p < .05$). Kronik hastalığı nedeniyle sürekli ilaç kullanan öğrencilerin ölçek puan ortalaması ağır yaşama veya soğuk algınlığı-gripte ilaç kullananlara göre anlamlı bulundu ($p < .05$). Katılımcılardan başkasının tavsiyesine göre herhangi bir ilaç alanların Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği puanının almayanlara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu belirlendi ($p < .001$).

Sonuç: Araştırmada katılımcıların akılcı ilaç kullanım bilgi düzeylerinin yeterli olduğu fakat akılcı ilaç kullanımı konusunda bazı (ilaç dozu ve saat aralığına dikkat etmeme, evde fazla ilaç bulundurma, başkaları tarafından tavsiye edilen ilacı kullanma, ilacı kullanırken açlık/tokluk durumuna dikkat etmeme) hatalı davranışlarının olduğu belirlendi. Bu nedenle üniversite öğrencileri için akılcı ilaç kullanımına yönelik seçmeli derslerin müfredata eklenmesi, bu konuda eğitimler düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Akılcı İlaç Kullanımı, Bilgi, Öğrenci, Sağlık Davranışı.

Sorumlu Yazar: Esra SARAÇOĞLU, Dr. Hemşire, Samsun Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Samsun, Türkiye.
Email: esrasaracoglu@outlook.com , **Tel:** 03623111500-8796

Nasıl Atıf Yapılır: Solmaz T, Yılmaz Bulut T, Saraçoğlu E. Üniversite Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanımı Konusunda Bilgi ve Davranışlarının Belirlenmesi. Etkili Hemşirelik Dergisi. 2025;18(3): 354-364

Journal of Nursing Effect published by Cetus Publishing.

Journal of Nursing Effect 2025 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Abstract

Background: Rational use of medicines is important for public health.

Objectives: It was aimed to determine the knowledge and behaviours of university students about rational drug use.

Methods: The descriptive-cross-sectional study was conducted between March and April 2023 at a university's vocational school of health services. The sample of the study consisted of 400 students who agreed to participate in the study. Data were collected online using the Personal Information Form and the Rational Drug Use Scale. Number, percentage, Kruskal-Wallis and Mann-Whitney U tests were used to analyse the data.

Results: The mean age of the students was 20.74 ± 2.89 years and 81.8% of them were female. 93% of the students did not have a chronic disease and 47% of them used medication for cold and flu. The mean score of the participants in the Rational Drug Use Scale was 36.54 ± 4.90 . The knowledge level of women about rational drug use was significantly higher than that of men ($p < .05$). The mean scale score of the students who constantly used medication due to chronic disease was found to be significantly higher than those who used medication for pain or cold-flu ($p < .05$). It was determined that those who took any medication according to someone else's recommendation had a statistically significant lower the Rational Drug Use Scale score than those who did not ($p < .001$).

Conclusion: The study found that the participants had a sufficient knowledge about rational drug use, but they had some erroneous behaviours (not paying attention to the dose and time interval of medication, keeping too much medication at home, using medication recommended by others, not paying attention to hunger/fasting status while taking medication). Therefore, it is advisable to include elective courses on rational drug use in university curriculum and to provide students with relevant training on this topic.

Keywords: Rational drug use, Knowledge, Student, Health behaviour.

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ilaç terimini “fizyolojik sistemleri veya patolojik durumları, kullananın yararına değiştirmek veya incelemek amacıyla kullanılan ve/veya kullanılması öngörülen bir madde ya da ürün” olarak tanımlamaktadır (Kayaalp, 2009). İlaçlar, bireyin ve toplumun hastalıklarla mücadelesinde önemli rol oynamakta ve toplum sağlığı açısından da akılcı kullanılması önem teşkil etmektedir (Ekenler ve Koçoğlu, 2016). Dünya genelinde ilaçların bilinçli kullanılması, verimli ilaç tedavi yolunun izlenmesi, sağlığın her alanında nitelik ve etkinliğin artırılması ve tedavi harcamalarının azaltılması gibi avantajlar hedeflenmektedir (Reppe vd., 2016). Akılcı ilaç kullanımı ifadesi ilk kez 1985'te DSÖ toplantısında Kenya-Nairobi kentinde yapılmıştır ve “hastaların doğru tanı doğrultusunda, bireysel özelliklerine

uygun dozlarda, tedavi için kullandıkları ilaçları, yeterli sürede ve en düşük maliyetle ulaşılabilir olmaları” olarak tanımlanmıştır (Ulusoy, 2015). Akılcı ilaç kullanımı uygulaması ile antibiyotikler başta olmak üzere, gereğinden fazla ve hatalı ilaç kullanımının önlenmesi, istenmeyen yan etkilerin azaltılması ve böylece ekonomik ve fiziksel kayıpların önüne geçilmesi sağlanabilmektedir (Karaman vd., 2019). Türkiye’de hekime başvurmadan eczaneden ilaç temin etmek, daha önce alınmış ilaçları hekime başvurmadan kullanmak, yakınlarının tavsiyesi ile ilaç kullanmak, ilaçları hekimin belirttiği dozda kullanmamak, tedaviyi erken bırakmak ve doktora lüzumsuz ilaç yazdırma konusunda ısrar etmek gibi akılcı olmayan ilaç kullanımı davranışları yaygındır. Kişiler hasta olduklarında önceki tedavilerinden kalan ilaçları, tanıdıklarının tavsiye ettiği veya eczaneden

reçetesiz temin ettikleri ilaçları prospektüsü bile okumadan kullanabilmektedir (Taş, 2021).

Üniversite öğrencilerinin de sağlık merkezine başvuramama, zaman yokluğu, stres, ekonomik ve psikolojik problemler gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak ilaçları bilinçsizce ve yanlış tükettikleri görülmektedir (Aslan vd., 2019). Literatürde üniversite öğrencilerinin ilaçlarını doğru zamanda kullanmadığı, ilaç prospektüsünü okumadığı ve verilen ilaç dozunda değişiklik yaptığı belirlenmiştir (Karaman vd., 2019; Kurt vd., 2020). Akılcı olmayan ilaç kullanımının eğitim eksikliğinden başlayarak sosyokültürel, ekonomik, yönetsel ve düzenleyici mekanizmalardan kaynaklanan birçok nedeni vardır. Bu nedenlerin çoğu birbirini etkilemekte ve sorunu daha da karmaşık hale getirmektedir (Kaya vd., 2015). Sağlık hizmetleri bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı konusundaki bilgi ve davranışlarını belirlemek gelecekte sağlık çalışanı olacak öğrencilerin mevcut durumunu ortaya koymak ve akılcı ilaç kullanımı konusunda yapılacak düzenlemeler için önemlidir.

Amaç

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı konusunda bilgi ve davranışlarını değerlendirmek amacıyla yapıldı.

Araştırma soruları

Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı konusunda bilgi düzeyi nedir?

Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı konusundaki davranışları nelerdir?

Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin tanıtıcı özelliklerine göre akılcı ilaç kullanımı konusunda bilgileri farklı mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı ve kesitsel türdedir.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma Mart-Nisan 2023 tarihleri arasında Karadeniz Bölgesi'ndeki bir üniversitenin sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda (SHMYO) yapıldı.

Araştırmanın Evreni/Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Karadeniz Bölgesinde bulunan bir üniversitenin SHMYO'unda çalışmanın yürütüldüğü tarihlerde öğrenimine devam eden 1240 öğrenci oluşturdu. Bu araştırmada evreni bilinen örneklem hesaplama yöntemi kullanılarak %5 hata payı ve %95 güven aralığında örneklemin 294 kişi olması gerektiği hesaplandı. Araştırma 400 öğrenci ile tamamlandı.

Çalışmanın yapıldığı SHMYO'unda öğrenim gören, iletişim engeli olmayan ve çalışmaya katılmaya gönüllü öğrenciler dahil edildi. Anket formunda cevaplanmamış soru bırakan öğrenciler araştırmanın dışında bırakıldı.

Veri Toplama Aracı-Geçerlilik ve Güvenilirlik Bilgisi

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ve Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği (AİKÖ) kullanıldı.

Kişisel Bilgi Formu

Literatür doğrultusunda (Kurt vd., 2020; Şantaş ve Uğurluoğlu, 2018; Taş, 2021) hazırlanan ve 13 sorudan oluşan bu form, katılımcıların sosyo-demografik özellikleri (yaş, eğitim durumu, vb.) ve akılcı ilaç kullanımı konusundaki davranışlarını öğrenme amacıyla kullanıldı.

Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği

Bu ölçek kişilerin akılcı ilaç kullanım bilgilerini ölçmektedir. Demirtaş ve arkadaşları tarafından (2018) geliştirilen ölçek 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğe verilen cevaplar; Evet: 2 puan, Bilmiyorum: 1 puan, Hayır: 0 puan şeklindedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan 42'dir. Ölçekten 35 puan ve üstü alanların akılcı ilaç kullanım bilgisine sahip olduğu belirtilmektedir. Ölçek puanı arttıkça, akılcı ilaç kullanımı bilgi düzeyi artmaktadır. Ölçeğin kesme puanı 34'tür. Buna göre bu puan ve üzerinde alanlar akılcı ilaç kullanımı bilgisine sahip olarak değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0.78'dir (Demirtaş vd., 2018). Bu çalışmada ise Cronbach Alpha katsayısı 0.79 olarak belirlendi.

Verşlerin Toplanması

Veriler Google form üzerinden online olarak hazırlanarak sosyal medya hesapları üzerinden iletilip 3 Mart- 28 Nisan 2023 tarihleri arasında formu doldurmaları istendi. Google formda; katılımcılara araştırmanın amacını açıklayan bir onam sekmesi ve çalışmada kullanılan ölçek yer almaktadır. Çalışmanın yapıldığı okulda her bölümden bir temsilci öğrenci ile görüşülüp o bölümün sosyal medya gruplarında online anket formunun paylaşılması istendi. Çalışmanın anket formu toplam 34 sorudan oluşmuş katılımcılar tarafından 10 dakikalık sürede cevaplandı. Katılımcıların gönüllü oluru, Google soru formunun ilk bölümüne eklenen 'Çalışmaya katılmaya gönüllü müsünüz?' sorusu ile alınmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 20.0 paket programı kullanıldı. Tanımlayıcı istatistiklerde normal olmayan değişkenler için median (min - maks) kullanıldı.

Nominal değişkenler ise katılımcıların sayısı (n) ve yüzde (%) olarak gösterildi. Veriler normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile incelendi. Verilerin normal dağılmadığı için Spearman Rank korelasyon analizi, Kruskal Wallis Test ve Mann-Whitney U testleri kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmanın yapılabilmesi için bir üniversitenin klinik araştırmalar etik kurulundan 23-KAEK-048 numaralı ve 02.02.2023 tarihli onay ve araştırmanın yapıldığı yüksekokul müdürlüğünden yazılı izin alındı. Ayrıca çalışmada kullanılan ölçek için kullanım izni e-posta yoluyla alındı. Çalışma Helsinki Bildirgesi ilkelerine uygun şekilde yürütüldü.

BULGULAR

Çalışmaya katılan katılımcıların yaş ortalamasının 20.74 ± 2.89 yıl olduğu, katılımcıların %81.8'inin kadın olduğu, %30.3'ünün çocuk bakımı ve gençlik hizmetleri bölümü okuduğu, %74.5'inin çekirdek ailede yaşadığı, %93'ünün kronik bir hastalığının olmadığı, %16.3'ünün sürekli bir ilaç kullandığı ve %47'sinin soğuk algınlığı-grip durumunda ilaç kullandığı belirlendi (Tablo 1).

Katılımcıların AİKÖ ortalama puanının 36.54 ± 4.90 olduğu belirlendi. Katılımcıların cinsiyeti, öğrenim gördüğü bölüm, öğrenim türü ve ilaç kullanma nedenine göre AİKÖ puan ortancaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptandı ($p < .05$). Katılımcıların okudukları bölümler arasındaki farklılığın eczane hizmetleri bölümü ile çocuk bakımı ve gençlik hizmetleri bölümü arasında olduğu belirlendi. Eczane hizmetleri bölümünde okuyan katılımcıların akılcı ilaç kullanma düzeyinin çocuk bakımı ve gençlik hizmetleri bölümünde okuyanlardan daha yüksek olduğu belirlendi ($p < .05$). Çalışmaya

katılan katılımcıların medeni durum, sosyal güvence varlığı, gelir durumu, aile tipi, kronik hastalık varlığı, sürekli ilaç kullanma durumu ve

son bir ay içinde ilaç kullanma durumu ile AİKÖ ortanca puanları arasında istatistiksel olarak herhangi bir fark bulunmadı ($p > .05$) (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre AİKÖ Puanlarının Karşılaştırılması (n=400)

Değişkenler		Ortalama ± SS		
Yaş		20.74 ± 2.89		
AİKÖ		36.54 ± 4.90		
AİKÖ				
	n	%	Ortanca (min - maks)	İstatistik
Cinsiyet				
Kadın	327	81.8	38 (20 - 42)	U = 9676
Erkek	73	18.2	36 (20 - 42)	*p = .011
Medeni durum				
Evli	14	3.5	38 (20 - 42)	U = 2660.5
Bekar	386	96.5	38 (29 - 40)	P = .922
Bölüm				
Tıbbi laboratuvar ve teknikler	65	16.3	38 (20 - 42) ^{ab}	KW: 14.165 p = .028
Ameliyathane hizmetleri	23	5.8	38 (20 - 40) ^{ab}	
Patoloji laboratuvar teknikleri	12	3.0	38 (31 - 41) ^{ab}	
Ağız dış sağlığı programı	45	11.3	38 (20 - 42) ^{ab}	
Saç bakımı ve güzellik hizmetleri	49	12.3	38 (20 - 42) ^{ab}	
Eczane hizmetleri	85	21.3	39 (23 - 42) ^a	
Çocuk bakımı ve gençlik hizmetleri	121	30.3	37 (20 - 42) ^b	
Öğretim türü				
Normal öğretim	345	86.3	38 (20 - 42)	U = 6555
İkinci öğretim	55	13.8	36 (20 - 42)	**p = .000
Sosyal güvence varlığı				
Var	198	49.5	38 (20 - 42)	U = 17857.5
Yok	202	50.5	38 (20 - 42)	p = .063
Gelir durumu				
Gelir giderinden az	155	38.8	38 (20 - 42)	KW = 2.461 p = .292
Gelir giderine denk	216	54.0	38 (20 - 42)	
Gelir giderinden fazla	29	7.3	38 (20 - 42)	
Aile tipi				
Çekirdek aile	298	74.5	38 (20 - 42)	U = 13233
Geniş aile	102	25.5	37 (20 - 42)	p = .050
Kronik hastalık varlığı				
Var	28	7.0	39 (20 - 42)	U = 4121.5
Yok	372	93.0	38 (20 - 42)	p = .064
Kronik hastalık çeşidi				
Kalp hastalıkları	5	1.3	41 (34 - 42)	2.594 KW = p = .459
Akciğer hastalıkları	15	3.8	40 (20 - 42)	
Nörolojik hastalıklar	4	1.0	36,5 (36 - 38)	
Diğer sistem hastalıkları	4	1.0	39.5 (34 - 42)	
Sürekli ilaç kullanma durumu				
Evet	65	16.3	38 (20 - 42)	U = 9440 p = .088
Hayır	335	83.8	38 (20 - 42)	

Tablo 1 Devamı

Son bir ay içinde ilaç kullanma durumu				
Evet	257	64.3	38 (20 - 42)	U = 17589
Hayır	143	35.8	38 (20 - 42)	p = .475
İlaç kullanma nedeni				
Kronik hastalık durumu	61	15.3	38 (20 - 42) ^a	KW = 7.129
Ağrı yaşama durumu	109	27.3	38 (20 - 42) ^{ab}	*p = .028
Soğuk algınlığı-grip durumu	188	47.0	37.5 (20 - 42) ^b	

*p < .05 **P < .001 U: Mann Whitney U testi. KW: KruskalWallis -Harfler (a. b) aynı harfe sahip gruplar arasında fark olmadığını belirtir. (a=ab, b=ab, a>b)

Tablo 2. Katılımcıların ilaç kullanımına davranışlarına göre AIKÖ puanlarının karşılaştırılması (n=400)

Değişkenler	n	%	AİKÖ Ortanca (min – maks)	İstatistik
Reçetesiz ilaç kullanma durumu				
Evet	89	22.3	38 (20 - 42)	U = 14510
Hayır	311	77.8	38 (20 - 42)	p = .483
Reçete edilen ilacı zamanında kullanma durumu				
Evet	310	77.5	38 (20 - 42)	U = 10883
Hayır	90	22.5	37 (20 - 42)	*p = .001
İlacı zamanında almama nedeni				
Unutkanlık	58	14.5	37 (20 - 42)	KW = 1.626 p = .654
Gerekli olduğuna inanmama	4	1.0	38 (30 - 38)	
İlaç kullanmayı sevmiyor olma	25	6.3	36 (20 - 42)	
İlaç yazdırmada sorun yaşama	3	0.8	26 (20 - 39)	
İlacın dozuna dikkat etme durumu				
Evet	167	41.8	38 (20 - 42)	U = 16556
Hayır	233	58.3	37 (20 - 42)	*p = .011
İlacı aç tok durumuna dikkat ederek kullanma				
Evet	269	67.3	38 (20 - 42)	U = 15911.5
Hayır	131	32.8	38 (20 - 42)	p = .113
İlacı saat aralığına dikkat ederek kullanma				
Evet	198	49.5	38 (20 - 42)	U = 17642.5
Hayır	202	50.5	37.5 (20 - 42)	p = .040
Prospektüs okuma durumu				
Evet	326	81.5	38 (20 - 42)	U = 9422
Hayır	74	18.5	37 (20 - 42)	*p = .003

Tablo 2 Devamı

Son kullanma tarihine bakma durumu				
Evet	362	90.5	38 (20 - 42)	U= 5066
Hayır	38	9.5	36 (20 - 42)	* p = .007
Evdeki ilaç kutusu sayısı				
Yok	65	16.3	38 (20 - 42)	KW = 2.107 p = .550
1-5 kutu	195	48.8	38 (20 - 42)	
6-10 kutu	72	18.0	38 (20 - 42)	
10 kutudan fazla	68	17.0	37 (20 - 42)	
İlacın yan etkisine karşı uygulanan yöntem				
Hekime başvuran	291	72.8	38 (20 - 42) ^a	KW = 11.845 * p = .019
Eczacıya başvuran	20	5.0	37 (20 - 42)ab	
Hemşire, ebe veya sağlık memuruna başvuran	27	6.8	37 (26 - 42)ab	
Kendi çözüm arayan				
İlacı kullanmayı bırakan	10	2.5	31 (20 - 42) ^b	
	52	13.0	37 (20 - 42)ab	
Tavsiye ile herhangi bir ilaç kullanma durumu				
Evet	125	31.3	36 (20 - 42)	U = 23751.5
Hayır	275	68.8	38 (20 - 42)	**p = .000

*p < .05 U: Mann Whitney U testi. KW: KruskalWallis -Harfler (a. b) aynı harfe sahip gruplar arasında fark olmadığını belirtir (a=ab, b=ab, a>b))

Reçete edilen ilacı zamanında kullanan, ilacın dozuna dikkat eden, ilacın saat aralığına dikkat eden, ilacın prospektüsünü okuyan, ilacın son kullanma tarihine bakan, ilacın yan etkisine karşı uyguladığı yöntem ve başkasının tavsiyesi ile ilaç kullanmayan öğrencilerin AİKÖ puan ortancaları yüksek ve istatistiksel olarak anlamlıdır (p < .05). Öğrencilerden reçetesiz ilaç kullanan, ilacı aç tok durumuna dikkat ederek kullanan ve evdeki ilaç kutusu sayısına göre AİKÖ puan ortancaları arasında istatistiksel olarak anlamlı değildir (p > .05) (Tablo 2).

TARTIŞMA

Üniversite öğrencilerinin akıllı ilaç kullanımı konusundabilgi ve davranışlarını değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar ilgili literatür doğrultusunda tartışılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda öğrencilerin akıllı ilaç kullanımı konusundaki bilgilerinin orta düzeyde olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmada eczane hizmetleri bölümündeki öğrencilerinin akıllı ilaç kullanım bilgilerinin çocuk bakımı ve gençlik bölümü öğrencilerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan benzer çalışmalarda tıp fakültesi öğrencilerinin akıllı ilaç kullanım bilgilerinin yüksek bulunduğu (Hızal et al., 2021); hemşirelik ve beslenme bölümü öğrencilerinin akıllı ilaç kullanım bilgilerinin diğer bölümlere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirtilmiştir (Akkaya ve Koçalışlı, 2022; Özkan ve Aca, 2020). Başka bir çalışmada da eczacılık fakültesi öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine göre yüksek düzeyde akıllı ilaç kullanım davranışı gösterdikleri saptanmıştır (Sahin vd., 2019). Meslek yüksekokulu öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada ise öğrencilerin akıllı ilaç kullanımı konusundaki bilgi düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur (Kurt vd., 2020). Öğrenciler arasındaki bilgi düzeylerindeki bu farklılıkların okudukları bölümler ve müfredatta yer alan

derslerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada kadınların akılcı ilaç kullanım bilgilerinin erkeklere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencileri ile yapılan çalışmalarda kadın öğrencilerin akılcı ilaç kullanım bilgilerinin erkek öğrencilerden yüksek olduğu bildirilmiştir (Akkaya ve Koçaşlı, 2022; Mutlu vd., 2023). Hemşirelik bölümü öğrencileriyle yapılan bir çalışmada kadın öğrencilerin daha fazla ilaç prospektüsü okuduğu (Karaman vd., 2019; Yıldırım vd., 2021), iktisadi ve idari bilimler fakültesindeki öğrencilerin dahil olduğu çalışmada da kadın öğrencilerin erkeklere göre daha fazla farkla reçete okuduğu belirlenmiştir (Şantaş ve Demirgil, 2017). Bu sonuca göre kadın öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı ile ilgili bilgilerinin ve davranışlarının daha fazla geliştiği düşünülebilir.

Bu çalışmada kronik hastalığı nedeniyle ilaç kullanan katılımcıların akılcı ilaç kullanım düzeylerinin ağrı, soğuk algınlığı-grip gibi bulgulara bağlı ilaç kullananlara göre daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerle yapılan bir çalışmada kronik hastalığı olanlarla olmayanlar arasında akılcı ilaç kullanım bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Fakat aynı çalışmada düzenli ilaç kullanan katılımcıların akılcı ilaç kullanım bilgilerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Akkaya ve Koçaşlı, 2022). Başka bir çalışmada SHMYO'undaki öğrencilerin ilaç kullanma konusunda henüz tam bir bilgiye sahip olmadığı ve %97.3'nün reçetesiz olarak ağrı kesici kullandığı rapor edilmiştir (Taş, 2021). Tıp fakültesi öğrencilerinin akılcı ilaç kullanım davranışlarını belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin muayene olmadan ilaç kullanım davranışlarının orta düzeyde (%56.6)

olduğu saptanmıştır (Hızal vd., 2021). Hemşirelik öğrencileri ile yapılan farklı bir çalışmada da katılımcıların %97.3'nün reçetesiz olarak ağrı kesici kullandığı belirlenmiştir (Karaman vd., 2019). Ağrı kesici-soğuk algınlığı-grip gibi ilaçların ucuz ve reçetesiz satılması nedeniyle kolay ulaşılabilir olduğundan öğrenciler bu tür ilaçları daha çok ve daha rahat kullanabildiği düşünülebilir. Ayrıca kronik hastalığı olan bireylerin ilaçlar ve hekim kontrolü açısından farkındalığı daha yüksek olduğu düşünülmektedir akılcı ilaç kullanım bilgisine daha fazla sahip olduğu söylenebilir.

Çalışmada reçete edilen ilacı zamanında kullanan, dozuna ve saat aralığına dikkat eden, prospektüsünü okuyan, son kullanma tarihine dikkat eden ve yan etki yaşama durumunda hekime başvuran katılımcıların akılcı ilaç kullanımı konusundaki bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada (n=260) öğrencilerin yarısından fazlasının ilaç kullanım yönergesini okuduğu (%64.3), kullanım talimatlarını birebir uyguladığı (%55.3), ilaçları zamanında (%86.9) ve belirtilen süre kadar (%77.6) kullandığı saptanmıştır (Seğmenoğlu, 2022). Tıp fakültesi öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ise %97.2'si hekime danışmadan ilaç dozunu değiştirmediğini, %94.5'i ilacı hekimin önerdiği saatte kullandığı bildirilmiştir (Hızal vd., 2021). Bu çalışma sonuçları literatürdeki benzer çalışmalarla paralellik göstermektedir. Kişilerin ilaçlarını tavsiye edilen dozda ve zamanda kullanması gerekmektedir (Demiroğlu vd., 2017; Kurt vd., 2020). Aynı zamanda ilaçların prospektüsünü okumak ilaçların kullanımı, dozu, saat aralığı, olası yan etkileri hakkında bilgi sahibi olmayı ve akılcı ilaç kullanım davranışı geliştirmeyi sağlamaktadır (Kaya vd., 2015). Okuduğu bölümde ilaç bilgisi

hakkındaki dersleri olan öğrencilerin akılcı ilaç davranışlarına sahip olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin ilaç kullanırken bazı hatalı (ilaç dozu ve saat aralığına dikkat etmeme, evde fazla ilaç bulundurma, başkaları tarafından tavsiye edilen ilacı kullanma, ilacı kullanırken açlık/tokluk durumuna dikkat etmeme) davranışlarının olduğu belirlenmiştir. Tavsiye ile ağrı kesici, antibiyotik, soğuk algınlığı ilacı ve vitamin takviyesi kullanmayan katılımcıların kullananlara göre akılcı ilaç kullanımı bilgilerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca katılımcılarda tavsiye ile ağrı kesici kullanma oranının fazla olduğu ve akılcı ilaç kullanma bilgilerinin de tavsiye ile diğer ilaçları kullananlara göre daha az olduğu saptanmıştır. Literatürde sağlık alanında öğrenim gören öğrencilerle sağlık alanı dışında öğrenim gören öğrencileri karşılaştıran bir çalışmada; sağlık alanı dışındaki öğrencilerin %45.7'sinin arkadaş/aile/yakını tavsiyesi ile ilaç kullandığı ve bunların %14.5'ini antibiyotiklerin oluşturduğu belirlenmiştir (Sahin vd., 2019). Sosyal bilimler fakültesi öğrencileriyle yapılan başka bir çalışmada başkalarının tavsiyesi ile ilaç kullanan ya da hekimden reçete etmesini isteyenlerin akılcı ilaç kullanım bilgi düzeylerinin anlamlı derecede düşük olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin başkalarının tavsiyesi ile ilaç kullanmasının yaşamları için bir güvenlik sorunu yaratabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada katılımcıların hekim dışında bir kişinin tavsiyesi ile ilaç kullananların oranı literatürdeki diğer çalışmalara göre daha az olduğu saptanmıştır. Çalışma kapsamındaki öğrencilerin sağlık alanında öğrenim görmesi ve temel mesleki bilgiye sahip olmasının bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Kısıtlılıklar

Araştırma kapsamına sadece bir üniversitenin

SHMYO öğrencilerinin dahil edilmesi araştırmanın kısıtlılığdır.

SONUÇLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

Bu çalışmanın sonucunda öğrencilerin akılcı ilaç kullanım bilgisine sahip oldukları fakat bazı hatalı davranışlar sergiledikleri belirlendi. Bu hatalı davranışların en aza indirilmesi ve akılcı ilaç kullanım bilgilerinin artmasına yönelik olarak sağlık alanında eğitim veren bölümlerde seçmeli derslerin müfredata eklenmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ilaç kullanımındaki hatalı davranışlarını azaltmak için de kampüs genelinde akılcı ilaç kullanımını arttıracak farkındalık çalışmaları yapmanın etkili olabileceği düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek

Finansal destek alınmamıştır.

Etik Onay

Çalışmanın yapılabilmesi için bir Üniversitesinin Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan 02.03.2023 tarihli 23-KAEK-048 numaralı etik kurul onayı ve araştırmanın yapıldığı devlet üniversitesinden yazılı izin alınmıştır.

Yazar Katkıları

Fikir/kavram: TS, TBY; Tasarım: TS, TBY, ES; Veri toplama ve işleme: TS; Veri analizi ve yorum: TS, TBY; Kaynak taraması: TS, TBY, ES; Makale yazımı: TS, TBY, ES.

KAYNAKLAR

Akkaya, A., & Koçaşlı, S. (2022). Sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı ile ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık*

Bilimleri Dergisi, 11(1), 246–256. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.751195>

Aslan, R., İlman, E., & Arslan, A. (2019). Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı ve akılcı ilaç kullanım düzeylerinin belirlenmesi. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 5(21), 1117–1134. <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.323>

Demiroğlu, T., Polat, Y. ve Doğan, U. (2017). Kilis devlet hastanesinde yatan yetişkin hastaların ilaç kullanımına yönelik davranış ve alışkanlıklarının belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 60(1), 93–98. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/32271/358539>

Demirtaş, Z., Dağtekin, G., Sağlan, R., Aaiye, M., Önsüz, M. F., Işıklı, B., Kılıç, F. S. ve Metintaş, S. (2018). Akılcı ilaç kullanımı ölçeği geçerlilik ve güvenilirliği. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 3(3), 37–46. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/estudamhsd/issue/40372/482730>

Ekenler, Ş., ve Koçoğlu, D. (2016). Bireylerin akılcı ilaç kullanımıyla ilgili bilgi ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 3(3), 44–45. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunhemsire/issue/27605/331964>

Hızal, Ö. H., Özçelik, M. A., & İlhan, M. N. (2021). Gazi üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik bilgi ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Dergisi*, 2(3), 156–162. <https://doi.org/10.54247/SOYD.2021.37>

Karaman, A., Ayoğlu, T., Aydoğan, M. N., & Kuğu, E. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma durumları. *Florence Nightingale Journal of Nursing Florence*, 27(2), 143–156. <https://doi.org/10.26650/FNJJN18021>

Kaya, H., Turan, N., Keskin, Ö., Tencere, Z., Uzun, E., Demir, G., & Yılmaz, T. (2015). Üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma davranışları.

Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 18(1), 35–42. <https://doi.org/10.17049/ahsbd.67643>

Kayaalp, S. (2009). *Rasyonel Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji*. Pelikan Yayıncılık.

Kurt, O., Oğuzöncül, A. F., Deveci, S. E., & Pirinççi, E. (2020). Bir sosyal bilimler meslek yüksekokulu öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı konusunda bilgi ve davranışlarının değerlendirilmesi. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 5(1), 62–72. <https://doi.org/10.35232/estudamhsd.553156>

Mannasaheb, B. A., Al-Yamani, M. J., Alajlan, S. A., Alqahtani, L. M., Alsuheimi, S. E., Almuzaini, R. I., Albaqawi, A. F., & Alshareef, Z. M. (2021). Knowledge, attitude, practices and viewpoints of undergraduate university students towards self-medication: An institution-based study in Riyadh. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(16), 8545. <https://doi.org/10.3390/ijerph18168545>

Mutlu, G., Güngör, A., & Bayındır Çevik, A. (2023). Online Akran eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına etkisi. *Journal of Academic Research in Nursing*, 9(2), 98–107. <https://doi.org/10.55646/jaren.2023.68736>

Özkan, Ş., & Aca, Z. (2020). Akılcı ilaç kullanımında sağlıklı yaşam becerilerinin etkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 10(2), 273–288. <https://doi.org/10.32331/sgd.840669>

Reppe, L. A., Spigset, O., & Schjøtt, J. (2016). Drug information services today: current role and future perspectives in rational drug therapy. *Clinical Therapeutics*, 38(2), 414–421. <https://doi.org/10.1016/j.clinthera.2015.12.019>

Sahin, E., Dayioglu, N., Okmen, B., Korkmaz, E., Baykara, S., & Baktir, G. (2019). Sağlık alanı ve sağlık alanı dışında eğitim alan üniversite öğrencilerinde akılcı ilaç kullanımı farkındalığı. *Experimed*, 9(1), 32–38. <https://doi.org/10.26650/experimed.2019.19004>

Şantaş, F., & Demirgil, B. (2017). Akılcı ilaç kullanımına ilişkin bir araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1), 35–35. <https://doi.org/10.22139/jobs.286671>

Şantaş, F., & Uğurluoğlu, Ö. (2018). Hemşirelerin akılcı ilaç kullanımına ilişkin davranışlarının değerlendirilmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(4), 264–270. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunihem/issue/41815/392088>

Seğmenoğlu, M. S. (2022). Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı ve antibiyotik kullanım duyarlılığı. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 958–963. <https://orcid.org/0000-0003-2743-6245>

Taş, A. (2021). Üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımının istatistiksel değerlendirmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 714–723.

Ulusoy, H. B. (2015). Probleme dayalı öğrenim ile akılcı ilaç kullanımı eğitimleri. *Tıp Eğitim Dünyası*, 14(42), 43–48. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ted/article/view/5000147235>

Yıldırım, Ö. Ö., Korkmaz, M., & İlknur, A. A. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları ile sağlık algılarının incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 251–260. <https://doi.org/10.46237/amusbfd.762631>